

Michał Wojciechowski

"An Introductory Bibliography for the Study of Scripture", Joseph A. Fitzmyer, Roma 1990 : [recenzja]

Collectanea Theologica 63/1, 201-202

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jak z powyższego widać, rozprawa ks. Krokosa stanowi interesującą próbę przybliżenia koncepcji fenomenologii. Wśród licznych prac na temat fenomenologii ta wyróżnia się próbą uchwycenia podstawowego zagadnienia metodologicznego dla tej dyscypliny filozoficznej. Szeroki zakres wziętych pod uwagę źródeł pozwala żywić nadzieję, iż otrzymujemy do rąk rzetelne studium problemu. Obfite przypisy zamieszczone po poszczególnych rozdziałach są niejednokrotnie uzupełnieniami i wyjaśnieniami właściwej narracji. Dobrze, że autor tłumacząc teksty niemieckie podaje w nawiasie ich oryginalne brzmienie, co jest pomocne w korzystaniu z tego opracowania przy samodzielnym studiowaniu tekstów fenomenologicznych.

Pozostaje jednak pytanie, czy autor poprawnie odczytał i rozeznał myśl analizowanych wypowiedzi. Wydaje się, że wystarczająco uzasadnił swe przemyślenia i kierunki analiz. Wydaje się też, że dzięki tej pracy koncepcja fenomenologii staje się bardziej zrozumiała dla czytelnika, który spotyka się z fenomenologią, a nie jest filozofem. Stąd warto polecić ją teologom.

ks. Andrzej F. Dziuba, Warszawa

Joseph A. FITZMYER S. J., *An Introductory Bibliography for the Study of Scripture*, Subsidia Biblica 3, wyd. 3 zmienione i rozszerzone, Pontificio Istituto Biblico, Roma 1990, s. 217.

Książka ta jest kolejną wersją adnotowanej podstawowej bibliografii do studiów biblijnych, której poprzednie wydania ukazały się w 1961 i 1981. Dobrze znana biblistom i renomowana, doczekała się nowego wydania, istotnie — o ok. 200 pozycji — poszerzonego względem poprzedniego (z 555 pozycji do 706, przy czym część pozycji z wydania dawniejszego w obecnym opuszczono). Odzwierciedla to znaczną ilość ważnych publikacji przybyłych w ciągu dziesięciolecia. Najpełniej uwzględniono prace w języku angielskim, choć zamiarem autora było objęcie także literatury niemieckiej i francuskiej. Inne języki występują sporadycznie.

Bibliografia dzieli się tematycznie: bibliografie, periodyki, serie, introdukcje do tekstu, tekst biblijny, przekłady starożytne, przekłady nowożytne, słowniki, gramatyki (uwzględniono pozabiblijne języki semickie), konkordancje, encyklopedie, introdukcje, komentarze, teologie biblijne, archeologia, geografia, historia, literatura międzytestamentalna, apokryfy NT, gnostycyzm, judaizm rabiniczny, kultura grecka i rzymska, hermeneutyka, różne (tu teksty ze starożytnego Wschodu, instytucje ST, egzegeza patrystyczna). Rozdziały dzielą się jeszcze na liczne podpunkty.

Wszystkie prawie pozycje opatrzone zwięzłym komentarzem liczącym od kilku do ok. 30 wierszy druku, a opisującym zwykle układ i koncepcję książki, z paroma słowami oceny na końcu, gdzie często autor wytyka braki. Podano bibliografię obszerniejszych recenzji danej pozycji w periodykach naukowych. Pozycje najważniejsze oznaczono gwiazdkami (jedną lub dwiema).

Byłoby interesujące zobaczyć, jakie książki z lat osiemdziesiątych otrzymały dwie gwiazdki: co w tych latach ukazało się absolutnie podstawowego, wedle oceny biblisty tak wybitnego jak Joseph Fitzmyer? Są to — pomijając wydawnictwa ciągłe, nowe tomy czy wydania — K. i B. Aland, *Der Text des Neuen Testaments: Einführung in die wissenschaftlichen Ausgaben sowie in Theorie und Praxis der modernen Textkritik*, Stuttgart 1982 (po ang. Leiden 1987); J. H. Charlesworth (wyd.), *The Old Testament Pseudepigrapha*, t. 1—2, Garden City 1983—85; H. F. D. Sparks (wyd.), *The Apocryphal Old Testament*, Oxford 1984; do tego jeszcze nie dotykająca wprost Biblii *The Cambridge History of Classical Literature* (cz. I, *Greek Literature*, 1985; cz. II, *Latin Literature*, 1982). Jest to dość niewiele w porównaniu z „dwugwiazdkowymi” pozycjami wydanymi lub zaczętymi w la-

stach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych Mija jakby era prac podstawowych, a zaczyna się okres uzupełnień, ulepszeń, konstytucji — bo te są liczne.

Bibliografia omawiana nie jest wolna od drobnych błędów. W poz. 345, opisując *Introduction à la Bible. Edition nouvelle*, przeoczono jej podział na części: I (wstęp ogólny, nie wyszedł), II (ST), III (NT), w konsekwencji podział cz. III na 10 tomów przypisano całości. Zaznaczyłbym też wyraźniej, że o ile t. 1—5 tworzą właściwą introdukcję, to następne są pracami monograficznymi autorstwa redaktora serii, P. Grelota. Przy poz. 619 pisze autor, że choć jak wiadomo twórcą *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch* był sam P. Billerbeck, bez H. L. Stracka, to jednak zachowuje skrót Str-B, jako powszechnie używany. Tymczasem od dawna znany jest skrót Bill.

Można też sądzić, że dobór literatury nowszej dodanej w tej edycji mógłby być bogatszy. Poprzednie wydanie było chyba pod tym względem bardziej wyczerpujące. Takie propozycje mogą być wprawdzie zbyt łatwe do wysunięcia, ale nie chodzi tu jednak o pomniejsze dodatki, lecz książki podstawowe, które da się zaliczyć do „pierwszej setki” ubiegłej dekady. Ich starsze — bądź angielskie — odpowiedniki zostały uwzględnione. Według doboru skądinąd w książce stosowanej należałoby je zamieścić.

Wymienię tu kilka propozycji. Przy targumach: przekład francuski Neofiti i Pseudo-Jonatana w serii *Sources Chretiennes* (R. Le Déaut); bibliografia adnotowana *Targumic Traditions and the New Testament* (J. T. Forestell 1979, por. poz. 563); odnotowałbym też bibliograficzny *Newsletter for Targumic Studies*. Przy Qumran z przekładów podano francuski i angielski w dyskusyjnej wersji Dupont-Sommerra oraz wydanie hebrajsko-niemieckie E. Lohsego — brak zatem standardowych wydań angielskiego (G. Vermes), niemieckiego (J. Maier) i francuskiego (J. Carmignac i in). Obok poz. 302n winna się znaleźć podręczna wersja nowej konkordancji do NT K. Alanda. Przy historii ST — nowsze podręczniki (J. H. Hayes, J. M. Miller, *A History of Ancient Israel and Judah*, 1985; Ch. Saulnier, *Histoire d'Israël III*, 1985). Odczuwa się brak historii religii izraelskiej G. Fohrera, jak też historii religii starożytnego Wschodu (H. Ringgren, *Die Religionen des Alten Orients*, 1979).

Michał Wojciechowski, Warszawa

N. GREINACHER, N. METTE (eds), *La nouvelle Europe: un défi pour les chrétiens*, *Revue internationale de théologie „Concilium”*, vol. 240, Paris 1992, Beauchesne Editeur, s. 148.

16—21 maja 1989 r. w Bazylei odbyło się Ekumeniczne Zgromadzenie Europejskie „Pokój i sprawiedliwość” — pierwsze od czasów Reformacji spotkanie delegatów Kościołów chrześcijańskich naszego kontynentu. Uznano, że odpowiedzialność chrześcijańską za europejską współczesność i przyszłość można pojmować jedynie w płaszczyźnie współpracy ekumenicznej: wszelki załamek „nowego konfesjonalizmu” sprzyjałby oddalaniu się Kościołów; złożono zbiorowe wyznanie uchybień (nie przezwytyczono podziałów, nadużywano autorytetów władzy, zbyt łatwo usprawiedliwiano wojny); solidarność z ubogimi i słabymi widziano jako przekraczającą granicę Europy. Wychodząc z założeń i opcji tego zgromadzenia, sekcja teologii praktycznej przeglądu „Concilium” przygotowała zeszyt skupiający 12 doniosłych studiów w trzech częściach (odwrócenie sytuacji — wyzwanie — kierunki poszukiwań).

„Wydaje się, że Europa odkryła i wynalazła wszystko z wyjątkiem braterstwa i sprawiedliwości” — utrzymuje Jon Sobrino SI, Bask osiadły w Salwatorze (*Zaproszenie „innego”: pamięć o ofiarach*). Widziana od strony Trzeciego Świata, nowa Europa jest bardzo stara: skoncentrowana